

1

Občas někam zašel.

Ženy odkládaly vidličky stranou a otáčely k němu kudrnaté hlavy. Taková byla tehdy móda – naondulovaná. Železné nartáčky, váleček pod krk a bezesná noc. Požíraly ho hladovými očima. Tvářil se, že si jich nevšiml. Přejížděl si dlaní po šedinách a rovnal si kravatu.

„Tak vidíte,“ štěbetaly dojatě kudrnaté ženy, „takové legendy se o něm šíří, a on je nakonec takhle skromný, ani oči nezvedne!“

A nezvedl. Dokázal prosedět málem celý večer a upřeně sledovat jen špičky černých dámských střevíčků. Nad horním rtem mu naskakovaly krůpěje potu. Čekal, až se na něj zapomenou a až si o něm přestanou šeptat. Bylo to neuvěřitelné, ale on, takový krasavec, byl ostýchavý. Jenže kdo to o něm věděl? Pro začátek vždy vypil tři čtyři sklenice vína – jako trest za pozdní příchod. A včas nepřišel na žádný večírek. Asi se zpočátku potřeboval napít, aby se nestyděl. Jenže jemu do hlavy nestoupalo víno, ale krev. Víno ho vždy jen přivedlo k sobě. Hned ve dveřích, aniž se rozhlédl po místnosti, okamžitě věděl, kde ta žena je a co je zač. A usmíval se, protože krásnou ženu poznáte i podle zad. A pak oči zvedl. Díval se na ni, právě na ni, na

tu nejkrásnější u slavnostní tabule, i když třeba seděla dost daleko od něj, a díval se na ni upřeně, s nadšením, ba vytržením, jako chlapec, který poprvé v životě vidí nahou ženskou. Který náhodou vběhl do cizí ložnice. Stačila vteřina či dvě... a žena, upnutá při této příležitosti do svých nejlepších šatů a kučerařá po bezesné noci, s vidličkou po levé ruce a s manželem po pravé, se cítila jako nahá, dočista vysvlečená, jen v černých lodičkách na stole prostřeném bělostným ubrusem. Učiněná kořist. Vzdávám se vám, můj dobyvateli.

Arčil Gomarteli nebyl muž, ale lev.

Následoval bouřlivý týden, někdy i dva. Časté noční telefonáty, kytice, šampaňské v restauraci, víno na chatě za městem, písně při kytaře a líbání rukou. Neznámo proč to nikdy neselhalo, bez výjimky. A přitom nepozvedal pušku, jen oči, tak proč se každé hned srdce rozbušilo? Ženy podléhaly přání vše hodit za hlavu a utíkat za ním, ať už by je mámil kamkoli. „Ach bože, Arčile, já nevím, co to se mnou je, ale ty tvé oči...“ Jenže on je pak už nikam nepozval. Po pár týdnech znovu jen mlčky stál, hleděl oknem ven a pil čaj. Jeho neštěstí spočívalo v tom, že tesknil.

Bez dětí se to samozřejmě neobešlo. Byl tu chlapec, Ačiko, na jehož matku se všichni vždy ptali jen šeptem: „Kdo to je? A kde je?“ Chlapec u Arčila žil od sedmého dne po narození. Vychovávaly ho dvě babičky – Arčilova matka Nora a její sestra, stará panna. Jazyk staré panny se často vyřinul kupředu jako upadlé přední kolo od bicyklu a ona ho poskokem doháněla. O chlapcově matce však nikdy nemluvila, ani kdybyste ji zabili. A Nora, ta byla vůbec tichá jako přípitek za zesnulé.

„Nevadí,“ říkával strýček Othar, když se ve dvoře usazoval pod morušovník a ovíval se novinami. „Až vyrostete, tak se

uvidí, komu je kluk podobnej.“ V každé rodině se vždycky najde jeden trouba, který nahlas řekne i to, o čem si ostatní jen šeptají.

Pod tímhle stromem Ačiko vyrostl – nejdřív se dokázal vyškrábat jen na lavičku, pak i na stůl a nakonec už lezl po stromě a trhal moruše. Jenže jeho tvář tajemství, kdo je jeho matka a kde ji hledat, rozhodně neodhalila. Všichni shledávali, že je podobný Arčilovi.

„To jistě,“ souhlasil i strejda Othar, „dokonce i pes po čase začne bejt podobnej svýmu pánovi.“ A k tomu dodával: „Popel na hlavu ženský, která opustí svýho syna!“

Nora mu prostírala stůl ve dvoře, vynášela ven sacivi a gomi – a neodpovídala. Kdežto stará panna říkala:

„Kdyby měl Othar na hlavě vlasy, tak bych ho za ně tahala po zemi.“

Z toho stromu si rudé plody trhal i sám Arčil, ještě za války. Stará panna pod vodovodním kohoutkem přepírala jeho šaty a dštila na něj kletby – aby tě hrom zabil, aby tvá rakev uprostřed pokoje stála, abych tě tak hlínou mohla zasypat... Arčil s ní až do jedenácti let spával v jedné posteli. Když ho líbala, dělal, že spí. A když se modlila u ikony, schované v rohu hned za dveřmi, odvracel se ke zdi. Klečela jen tak v noční košili, s prsy podvázanými v pase provázekem, a ptala se Boha: „Proč mi taky nepošleš takovýho chlapce? Co jsem komu provedla? To nakonec umřu, nikdy v životě nepolaskaná?“ Arčil si myslel, že Bůh ji v té noční košili vidí, a tak radši zůstal za dveřmi.

Pod tímhle stromem, pod morušovníkem, stál jednou Arčil i na své vlastní svatbě a jeho černé vlasy pročechrával vítr. Pak ale vítr zvedl jeho nevěstu do vzduchu a odnesl ji. Takhle to alespoň Arčil vždy vyprávěl malému Ačikovi a smál se. Strejda

Othar to vykládal jinak: Arčilova nevěsta vyskočila na stůl, chopily ji čísi ruce a pak... pak už ano, pak ji odnesl vítr.

A vlasy Arčila Gomarteliho už nikdy nebyly černé.

2

Krasavice Nora se vdávala pod jiným stromem, pod pomerančovníkem, který stál v jiném dvoře. Morušovníky jsou vůbec dobré jen tak dětem pro zábavu či k pěstování bource. Protože co se od nich jinak dá čekat? Jen inkoustové skvrny. Před válkou měli všichni v Kobuleti citrusové stromy a před domem stůl. Pepela o svatbě prostřela na stůl bílá prostěradla. Tehdy se jí ještě stará panna neříkalo, však jí bylo teprve devatenáct.

Nora stála pod pomerančovníkem v bílých šatech a bílých nakřídovaných střevíčkách a nebylo nevěsty krásnější. A mlčenlivější. Bojme se nevěst nemluvných! Protože ona toho dne snila o tom, aby jejího ženicha hrom zabil, aby ho poté hlínou zasypala a aby ji uchvátil vítr a odnesl ji. Milovaný ji nezachrání a ve svých objetích neukryje, protože ona žádného milovaného nemá. Jedině ve vítr může doufat.

Jenže během června panuje v Adžárii bezvětří.

A když bylo třeba odebrat se do Tbilisi, už po svatbě, když pro ně přijel kolchozní nákladák, najednou se vrhla kolem krku Pepele a rozvzlykala se jako nad čerstvě vykopaným hrobem, do nějž jako by co nevidět měli zahrabat nebožtíka, a nebožtík byla ona sama. Prsty na Pepelině krku do sebe zaklesla tak křečovitě, že od sebe nešly odtrhnout. Ženichův otec,

tbiliský doktor Gomarteli, Pepele řekl – vylez si nahoru, co se dá dělat. Vylezla, jen tak v tom, co měla zrovna na sobě, ani hřebínek si s sebou nevzala. Kdo mohl vědět, že to není na dva dny, ale navždy?

Tengize se nikdo na nic neptal. Je sice ženatý chlap, ale stejně jako by ani člověk nebyl. Otec nemluví, ten jen přikazuje. Jako by věděl všechno na světě: „Pojedeš do Kobuleti,“ řekl mu, „a seznámíš se s Beridzovými. Mají děvčata na vdávání. A kdyby souhlasili, tak to neodkládej. Nač taky čekat?“

Tengiz tedy zašel k Beridzům na návštěvu a vyřídil pozdrav od otce. Pozvali ho dál do domu. Do bídy. Do takové bídy, jakou ještě v životě neviděl. Strop nízký a podlaha z udusané hlíny. A k tomu šest bratří. Hleděli na něj hrdě, nezávisle. Na to ti kašlem, že jsi z Tbilisi, dávali mu najevo. Kdybyste viděli náš dům, pomyslel si Tengiz, tak by stačilo jen ceknout – a poletíte jako blázni...

Vtom vyšly sestry. Vyrazilo mu to dech. Bože můj, to je ale krása! Přeskočil očima z jedné na druhou. Teprve po pár dnech si uvědomil, že jedna je nepatrně plnější, že má větší prsa a cop světlejší, ale v prvním okamžiku jako by se mu prostě jedna dívka dvojila před očima.

„Pojďme ven,“ navrhl Tengiz, „teď tam nefouká.“

Dvůr byl neohrazený a o kousek dál, za pomerančovníky, už uviděl moře.

„Chudý lidi se tady u nás usazují rovnou na břehu,“ řekli mu bratři, „takže za ošklivého počasí se jim voda valí až do domu.“

Tengize už se to, s jakou přezíravostí se chovali a s jakým depektem mluvili o chudých, nijak nedotýkalo. Copak je možné být ještě chudší, než jsou oni?

Na dvoře, u neprostřeného stolu ho bratři varovali: Naše městečko je malé, jeden druhýho tu všichni známe, naše holky z domu zbuhdarma vůbec nevycházej, nechceme se dostat do zbytečných řečí.

„Já se přijel oženit,“ odpověděl Tengiz a vzápětí se polekal: Co když ho odmítnou? Neodmítli, naopak dali na rozmyšlenou i přípravy jen týden. Nač to odkládat? Nač čekat?

A pak se Tengiz v roli ženicha vydal i se sestrami po prašné cestě, po Stalinově bulváru. Sestry se podpaží vedly úplně vpředu, kdežto Tengiz s přáteli šel za nimi. Vyměňovaly si krátké poznámky a smály se. Hleděl jim do zad a kochal se. Šaty měly obě stejné, s drobnými modrými kytíčkami, copy až do pasu a nožky jako soustružené. Už věděl, že nejsou dvojčata, ale rok od sebe, a že starší by se měla vdávat jako první, ale nikdo mu nic nenařizoval: kterou chceš, tu si vyber. Proto si taky vybíral, ze všech sil.

Jednou si zajeli do Batumi, do železničářského kulturního domu, na představení. Jeho posadili mezi obě sestry – pořád se potil, rudl a nevěděl, co říct. Uprostřed představení se vztyčil a přesedl si na kraj řady. Už neměl sil a byl celý zničený: kterou si tedy má vybrat? Navečer vyprovodili v celé partě obě sestry domů. Na rozloučenou jim podal ruku. Měly je obě stejné. Jedině že ta starší jako by se k němu zhoupala celým tělem, těmi hrdými prsy, až na něj doslova horko dýchlo. A zvedla k němu oči – trochu smíškovské, ale zároveň hrdé, stejně hrdé, jako si povšiml u jejích bratří. A hned se polekal: kdo ale bude v tom případě pánem domu – já, anebo ona?

Poslední noc, těsně před otcovým příjezdem, se v posteli neustále převracel, vzdychal, pak usínal, z ní na něj dýchal ten žár, on se ho lekal, strachem se probouzel a nemohl si

vzpomenout, kterou z nich to ve snu viděl. Která je ta pravá?

Ráno přijel otec a hned na prahu se zeptal: „Tak kde ji máš?“ Tengiz ho odvedl do nízkého domku s hliněnou podlahou. Otce bída neděsila. Nebál se ani bohatství, protože už viděl všechno na světě. Sestry se mu zalíbily. Naklonil se k Tengizovu uchu a zeptal se – tak kterou sis vybral? Já bych... A Tengiz se zalekl: Teď mi nařídí, kterou si mám vzít. To bych se ale pánem domu nestal nikdy! A tak řekl: „Tu mladší – Noru.“ A ztěžka si povzdechl.

Nákladák už skoro vyjížděl na Stalinův bulvár, ale Othar, v Beridzovic rodině nejmladší, za ním ještě stále utíkal a křičel: „Pepelo! Noro! Pepelo! Noro!“ Noru to až trochu vzalo u srdce – tak vida, přece jen mě má někdo rád. Nákladák už zatačel. Othar přiběhl ještě blíž a zaječel: „Pepelo! Zapomněla jsi sousedce vrátit botky!“ Pepela celá zrudla, přiskočila k postranici, střevíčky si zula a mrštila jimi po Otharovi. Ten se zastavil, začal boty dotčeně jednu po druhé sbírat a pak na ni zařval: „Bosou si tě ale nikdo nevezme!“

Jako by už tehdy tušil...

3

A takhle, s rozvrkočeným světlým copem a temnými podpaždími vstoupila Pepela do jeho snů. Hlouposti se jí z úst sypaly jako plody z morušovníku. Voněla potem – ostatně o nic víc než jakákoli jiná čistotná žena, která celý den strávila na cestě v otevřené korbě nákladního auta. Ohňodyšná princezna. Bohyně! To ona, to kvůli ní...

Arčil Gomarteli to pochopil již jako dorůstající chlapec. Když v salonu nad kulatým stolem v celé své šílené obludnosti vyvstala otázka lásky, bylo mu jedenáct let. Nora vzlykala a hledala viníky – tu obžalovávala sebe, tu Stalina, tu zase válku. Jenže to nebyli ani Stalin, ani válka. Malý černovlasý chlapec Arčil Gomarteli odpověď znal. Celé hodiny seděl v obrovském křesle a díval se na hák. Od okamžiku, kdy z něj sejmuli křišťálový lustr, změnil se v ocelový otazník. Pepela, ta husa, ta stará panna – to je přece odpověď, to všechno se děje kvůli ní...

Tbiliský lékař Gomarteli otevíral jedny dveře za druhými a ukazoval sestrám svůj dům. Nora mlčela, Tengiz se mračil, kdežto Pepela vykřikovala, žasla, vzdychala a chytala se za hlavu: Vstoupili do salonu – kulatý stůl, obrovské křeslo, přehozené purpurovým kobercem, na zdi podobizna Tengizovy matky. Starý Gomarteli se při pohledu na portrét chvíli odmlčel a pak v líčení pokračoval:

„Víte, tohle křeslo se upevňovalo na hřbet slona a do něj usedala princezna.“ Usmál se na Noru. Líbila se mu stále víc. Tengiz je chlapík, kdo by to do něj řekl? Pepela najednou před sebe směrem k portrétu vymrštila holou paži a vyhrkla: „Kdo je to? Kde je?“

Gomarteli starší jí odpověděl prostě, tímž hlasem, jímž před chvílí vykládal to o slonech:

„Je tam, děvče, kam si každou chvíli můžou vzít i mě.“

Na mysl měl Čeku, ale Pepela se rozhodla, že je to onen svět. A rozesmála se, jako když štěbetají ptáčky, poskakující po větších morušovníku – ale ne, tak starý přece nejste! A Gomarteliho-otce znovu napadlo, jak šikovný je ten jeho Tengiz!

V tomhle křesle, červeném s inkoustově fialovým vzorem, takže na první pohled působilo jako purpurové, trávival

Tengiz celé dny v očekávání vlaku. Jeho vrstevníci lítali po dvoře a trhali moruše, kdežto on celou tu dobu seděl v křesle, do nějž po schůdcích na sloní hřbet stoupala a pak usedala krásná princezna, a čekal. V klíně mu ležela otevřená kniha, ale jeho pohled se velice často zastavil na křišťálovém lustru, který se při sebemenším podnětu chvěl, a kdesi právě tam, u stropu, Tengizův pohled obvykle ustrnul. Když v takovém okamžiku vstoupil do salonu jeho otec, rozesmál se – ty si na to snění opravdu potrpíš, synku!

Jednou takhle Tengiz seděl v purpurovém křesle s knihou na kolenou a tu se odkudsi zdáli ozval hluk blížícího se vlaku – zvonění, řinčení, hukot, lustr se zachvěl a jemu se zdálo, že vybíhá po schůdcích nahoru, stále nahoru, vlak je blíž a blíž, princezno! A... ááách! Uviděl sebe sama v křesle, přehozeném kobercem, a s mokrou knihou v ruce. To rozčarování! Ani si princeznu tvář nedokázal pořádně prohlédnout.

Jeho vlak nějaký jízdní řád nedodržel – jednou měl zpoždění, jindy zase nepřišel vůbec. Zato někdy se zjevil ve chvíli, kdy to vůbec nečekal. Tengiz ženě rychle svlékl šaty s modrými kytičkami a chvěl se strachem, aby vlak nezklamal. Uložil ji do postele a zaposlouchal se do ticha. Jenže nikde ani zvuku, ani hlásku, a Nora taky mlčela. Bojme se nevěst mlčenlivých! Anebo že by věděla, že v domě tbiliských Gomarteliů vlakový jízdní řád příliš nefunguje? A najednou Tengiz uslyšel za zdí Pepelin smích, to ptačí švitoření, a ze zatáčky se okamžitě s hvizdem vyřítla ohňodýšná souprava, rachotící železnými koly...

„Ještě den nebo dva, a pověsím se v salonu místo lustru,“ řekl jednoho nedělního rána Gomarteli starší Tengizovi. „Ta holka mě přivede do blázince. Jak je možné, že rodné sestry mohou být tak různé? Homo idioticus.“

Stáli u okna se sklenicemi čaje v rukou – v téhle rodině se čaj odjakživa pil vestoje – a dívali se do dvora. Pepela se tam pokoušela utrhnout si pár moruší ze stromu, ale nedosáhla na ně, a tak nadskakovala jako cirkusový pejsek, chňapající po míčku.

„Včera se hystericky rozesmála, když v pokoji uviděla normální bubínek,“ pokračoval otec. „Ach bože, takže vy si můžete vařit rovnou v pokoji, když tu máte kamínka?! Tak jsem se jí zeptal: Slečno, a už jste někdy viděla kolo?“

Pepela je mezitím zahlédla oknem a zamávala na ně, aby vyšli na balkon.

„Kdy už konečně odjede?“ zeptal se Gomarteli starší jen tak do prázdna a očima začal hledat, kam postavit sklenici, aby mohl jít na ten balkon.

Tengiz se konečně zmohl na pár slov. Poprosil otce, aby u nich Pepela mohla ještě pár dní zůstat. Kvůli Noře.

„Ne!“ odsekl rezolutně otec. „Leda že by začala válka...“

Vyšli na balkon a uslyšeli Pepelin křik:

„Válka, válka!“

4

Válku obvykle ohlásí idiot.

Homo idioticus.

První Hitlerovou obětí v rodině Gomarteliových se stal otec. Vstoupil z balkonu do místnosti, chytil se za srdce a upadl. Položili ho do postele. Nejevil známky života. Když ale Nora k jeho ústům přiložila malé zrcátko, nepatrně se zamlžilo.

O dva dny později přistoupil k otcovu tělu Tengiz, rozloučit se – odcházel totiž na frontu. Starý Gomarteli najednou otevřel jedno oko, zatímco druhé zůstávalo dál pevně zavřeno, a podíval se na syna téměř jasným pohledem.

„Poslyš,“ zeptal se dost podivně, „kterým okem se na tebe dívám?“

„Pravým,“ odpověděl Tengiz

„To znamená, že se mi řeč vrátí,“ zamumlal otec. Mluvil tak, jako by se mu jazyk nechtěl vejít do úst.

„Kam jdeš?“ otázal se syna.

„Tatínku, začala válka,“ spustil Tengiz, protože si myslel, že otec všechno zapomněl. „Němečtí fašističtí uchvatitelé věrolovně napadli...“

„Kam jdeš?“ zeptal se znovu otec. „On přece bojovat neumí, ten za jednoho Němce klidně obětuje pět našich vojáků, protože jemu není líto nikoho... Synku můj milovaný,“ zašeptal otec a oko zase zavřel. Po tváři mu sklouzla slza.

„Tatínku, ale já se vrátím,“ odpověděl Tengiz taky šeptem a sklonil se k otci, aby ho políbil. „A moc tě prosím, neposílej Pepelu pryč, mohla by vám doma hodně pomoci.“

Po starcově tváři sjela další slza.

Válka vystřelila lidi z křesel, z infantilních snů o princeznách, shodila je z ocelových jízdnic kol, vytáhla je zpod korun pomerančovníků a mrštila jimi pod tanky, předhodila je napospas kulkám a začala je zabíjet.

Pět bratrů Beridzových – všichni kromě nejmladšího Othara – odešlo na frontu. A téměř vzápětí domů dorazilo první frontové úmrtní oznámení. Jako by se předpověď nejstaršího Gomarteliho začala naplňovat a Stalin zahájil výměnu svých pěti vojáků za jednoho německého.

„To není člověk, ale ďábel,“ říkala Noře Pepela. „Podej mi ikonu, pověším ji blíž ke dveřím. Ale jak se dověděl o tom kole?“

Pepela už v Gomartelioových domě našla ikonu i dávno neplatné peníze, nalepené na zadní stěnu almary. Našla také zlaté a stříbrné mince z carských dob, které při domovní prohlídce neobjevili ani čekisté, a tak si připadala velmi chytrá. Ale copak tohle si o sobě nemyslí každý pitoma?

Nora neodpověděla, dělalo se jí špatně.

Řeč se nejstaršímu Gomartelimu opravdu obnovila rychle. Občas dokonce i žertoval – lehce a elegantně, jako později jeho vnuk Arčil. Těžko říct proč, ale smysl pro humor jednu generaci, tedy syna Tengize, přskočil a k potěšení všech žen přešel přímo k Arčilu Gomartelimu. I takovéhle věci se stávají. Neobnovila se ale funkce levé ruky. Proto slavnou gomarteliovskou mast musela míchat Pepela Beridzová, kdežto starý Gomarteli jí uděloval pokyny z křesla, které se dřív umísťovalo na sloní hřbet. Starý pán do laboratoře přicházel až úplně na konec, kdy bylo třeba mast „zařikávat“, a zamykal se uvnitř na klíč. Pepela byla jedno ucho, ale z místnosti nezaslechla ani hlásku.

„Ďábel jeden,“ říkala Pepela. „Radši mu měl ochrnout jazyk, a ne ruka! Už abych jeho rakev mohla postavit doprostřed pokoje! Už abych ho hlínou zasypala. Ale odkud se mohl dovědět o tom kole?“

5

Ostatně když nejstarší Gomarteli pokládal svou ďábelskou otázku, nevěděl nic. Zato to vědělo celé černomořské město

Kobuleti – na ocelovém jízdním kole se po jeho prašných ulicích proháněl Pepelin obdivovatel, ryšavý Kosta, a širokánské nohavice se mu zamotávaly do řetězu.

V každém městě, v každé vesnici, ba v každé mrňavé osadě, dejme tomu někde v Komsomolsku na řece Kundúz, musí být alespoň jeden takový člověk jako Kosta. Protože když tam není, pak běda takovému Komsomolsku.

Nejdřív sehnal papouška a řekl, že je mluvící. Nosil toho pestrobarevného a mlčenlivého ptáka prašnými ulicemi a za ním chodilo a běhalo skoro celé město. Říkalo se, že papouškovi je dvě stě let a že z jeho peří dělají kapitalisté pro své dámy klobouky. Nebylo ale jasné, zda to peří trhají ze živých ptáků, nebo zda musejí těch dvě stě let počkat.

Kosta se procházel pod vysokými eukalypty, pod stromy s oranžovými pomeranči, prodíral se čajovníkovými keři a lidé se smáli a ukazovali si na něj prstem. Seděl s papouškem na rameni ve žhnoucím slunci, obklopen bosonohými dětmi, a vykládal jim nesmysly. Všichni kolem se smáli, jen papoušek mlčel.

A když už to nakonec přestalo všechny bavit a dav kolem Kosty prořídł, papoušek najednou začal na celé nádherné město Kobuleti, proslulé svým léčivým vzduchem, nahlas hulákat: „Kosta – trra-ko, Kosta – trra-ko!“ (Což znamenalo Kosta – prdel.)

„Aby už tě hlína zasypala,“ smály se babky, sedící před vraty svých domků, když kolem nich procházel Kosta ve svých širokánských plátěných kalhotách. Až jednou svolal všechny místní lidi na mořský břeh, k jámě hluboké jako hrob.

„Kde je? A co je zač?“ ptali se lidé a očima hledali nebožtíka. Kosta ale prohlásil, že do té jámy si lehne on, a aby ho lidi

zasypali hlínou, a on že se pak sám, živý a zdravý, dostane bez jakékoli cizí pomoci zase ven.

A tak se uložil na dno jámy, tak jak byl – ve svých širokánkových bílých plátáčích, převázaných v pase provázkem – a lidi ho rychle zahrabali. Chvíli tu postáli, pomlčeli, počkali a pak se začali trochu dohadovat, zda mají Kostu vykopat, nebo ne. Řekl přece, že vyleze sám. A oni nevěděli, co si počít.

Až nakonec před lidi vyběhla Pepela a zaječela na ně:

„Hrabejte! Nebo vás všechny sama do země zakopu, jestli ho nedostanete ven!“

A v tu chvíli bylo všem jasné, že láska Pepely a Kosty je vzájemná.

Kostu tedy vyhrabali a sotva ho dokázali znovu přivést k životu; byl strašně bledý, bělejší než nebožtík a v nose a v ústech měl hlínu. Domů ho museli odnést na rukou, protože nemohl chodit, a mluvit vlastně taky nemohl. Bylo to podivné procesí – lidi vesele odnášeli živého nebožtíka, kterého zrovna vyhrabali ze země.

No a zrovna tenhle zrzavý Kosta se jednou poprvé za celou historii Kobuleti projel městem na kole. Za ním utíkali bosonozí kluci a křičeli. Babky vybíhaly ze svých vrat a ptaly se kolemjdoucích, jestli už tudy projel ten velocipét. A co on, seděl na tom kole? Tak seděl nebo ne? A strnuly údivem.

A tohle železné kolo Kostovi bratři Beridzové nedokázali odpustit. Dobře, papoušek – to by se ještě sneslo, ale kolo?! A když Kosta přišel do nízkého domku s hliněnou podlahou žádat o Pepelinu ruku, tak ho odmítli.

„Jesli mě provdají za Tengize, tak se oběsím,“ šeptala Pepela do ucha Noře. Spaly spolu v jedné úzké posteli, uprostřed prověšené jako houpací síť. „Aby ho hrom bacil!“

Nora se kormoutila společně se sestrou – to je jako naschvál, že má takovou smůlu! Litovala Pepelu, že oba její ženichové jsou takoví budížkničemové: jeden jen drandí sem a tam na kole, a druhý jako by ani tvář neměl, oko se na ní nemá čeho zachytit. Jedině snad, že je z Tbilisi.

A Nora, která se na proležené drátěnce nořila skoro až k hliněné podlaze, myslela ještě na jednu věc: Kdo si asi vybere mě? Co když mě nikdo nebude chtít? Pepela se jako starší provdá první a teprve pak přijde řada na mladší sestru. Jenže kde je, ten muž, do kterého by se ženská mohla zamilovat? Kdo to je? A plakala.

A najednou si Tengiz nečekaně a zničehonic řekne: Nora! Pepela byla štěstím bez sebe – vždyť Tengiz ji vysvobodil z oprátky! Kdežto Nora na něj zamířila pohled jako hlaveň pušky. Chlapče, nech mě, ať se na tebe aspoň podívám...

Jenže nezbyval už skoro žádný čas. Přišla válka. Po prašných cestách vyrazili na těžkých kolech poštáči. Rozvážet úmrtní oznámení.

6

„Já přece nejsem Bůh, račte vědět,“ říkal Gomarteli starší, když vyprovázel těhotnou Noru k doktorovi. Ta si tam vylezla do křesla a studem si zakrývala rukama tvář, přestože ji prohlížela lékařka. „Třetí mrtvičku už bych nepřežil.“

Starý Gomarteli teď tahal jednu nohu za sebou a levou ruku nosil v kapse jako cizí, jako ruku zloděje. Větší vztek než na

Hitlera měl ale na Stalina. To Stalin mu v sedmatřicátém zasadil první těžkou ránu – sebral mu ženu. Od té doby o ní nebylo zpráv a starý Gomarteli ji považoval za mrtvou. A býval by si přál, aby byla mrtvá. Sám už se v rukou Čeky ocitl a měl za to, že ženská nic takového nevydrží a že je lepší zemřít bez mučení. Ženy jinak po kriminálech viděl, dokonce i známé, třeba dirigentovu manželku, krasavici Ketusju, ale o té vlastní nevěděl nic. Vlastně ani netušil, že zatímco byl ve vězení, ji zatkli taky.

Viděl i samotného dirigenta, proslulého absolutním sluchem. Gomarteliho zrovna vedli k výslechu, nahoru po schodech, kdežto Ketusjina muže naopak dolů. Gomarteli starší věděl, že za to je karcer a že bude stát ve sklepení po kolena ve vodě, ale přesto zakřičel: „Jevgeniji, viděl jsem Ketusju, je tady, žije!“ Jenže Jevgenij si přiložil ruce k uším a pak je rozhodil do stran, jak to dirigenti dělávají na závěr právě provedeného hudebního díla. Nic neslyším, naznačil tak. Je konec.

Po mnoha letech vyschlý stařeček s obličejem, který si nezapamatujete, beztvářný jako princezna ve snech mladého Tengize, Arčilu Gomartelimu vyprávěl, jak Jevgenije zavedli do nějaké kanceláře se zavázanýma očima a Berija se ho změněným hlasem zeptal: „Kde jsem? Kdo jsem?“

„To jste vy, Lavrentiji Pavloviči,“ odpověděl dirigent. A Berija se přesvědčil, že sluch má ten muzikant opravdu dokonalý. A tak, vyprávěl stařeček, Jevgenije o ten sluch připravili. A ukázal jak – tak a taky takhle. A beztvářný rozhodil rukama – to byl konec.

Stařeček si k Arčilu Gomartelimu přišel pro mast. Uviděl portrét na zdi a řekl:

„Viděl jsem ji tam. Ale rychle ji popravili. Mě tehdy už potřetí zavřeli.“

„Za co jste to seděl?“ zajímalo Arčila.

„Já?“ podivil se stařeček. „Přece jako všichni. Jednou vás sebrali, že jste proti, a jindy zase že jste pro.“

Gomarteli starší seděl za svou mast, tajemství jejíhož receptu rodina uchovávala po tři sta let. On to tajemství prozradil hned u prvního výslechu. Po úvodní ráně vyplivl několik zubů a začal diktovat: „To se vezme...“ Jenže ono „to se vezme“ ho nutili opakovat každý den. A bili ho dál a dělali mu taky ledacos jiného – tohle a taky tamhleto – na což nikdy nechtěl vzpomínat ani o tom vyprávět. Zdálo se mu tenkrát, že to už nikdy neskončí, a snil o smrti, ale muselo by to být rychle, aby se netrápil. Kéž by tak mohl přehodit provaz přes ocelový hák a oběsit se. Tak jim pološeptem, protože jazykem, který se mu málem nevešel do úst, už skoro nemohl hýbat, prozradil – nejdůležitější je zaříkadlo! A oni se na něj ze všech stran rozeřvali: „Tak sem dej zaříkadlo! Napiš text!“ – „Text neexistuje,“ zasmál se bezzubými ústy, „celé to tajemství je v hlase. Jen my Gomarteliové máme hlas, na který mast reaguje.“ A přešel si hřbetem ruky přes krk – to je konec.

Jenže oni ho pustili. Vyhodili ho ze dveří ven. Tak se vydal ulicemi a nepoznával je. Všude slunce, krásné ženy, muži s papirosami mezi zuby, křičící gramofon... Jak můžete, lidi?! Vešel do jejich dvora – morušovník byl plný purpurových plodů, jako celý od krve. Na prsa se mu vrhl černovlasý mládenec: „Tatínku! Tatínku!“

„Kde to jsem!“ zašeptal starý Gomarteli. „Kdo jsem?“